

הרופא שהמציא התפרצות טיפוס כדי להרחיק את הנאצים

ד"ר יוג'ין לזובסקי, המכונה "שינדלר הפולני", הציל 12 כפרים באמצעות תחבולה רפואית: זיוף מחלת טיפוס שתרחיק את הגרמנים המבוהלים • מאט ליבוביץ' חזר לסיפורו של לזובסקי בעקבות התפרצות הקורונה, וגילה כי ביד ושם לא העניקו לו את התואר חסיד אומות עולם, וכי המידע שקיים עליו ברשת נותר חלקי ומשובש עד היום

מאט ליבוביץ' 20/06/2020 10:53

באזור קטן של פולין הכבושה על ידי הנאצים, התפרצות מזויפת של **מחלת הטיפוס** סייעה להציל אלפי אנשים ממחנות העבודה וממוות.

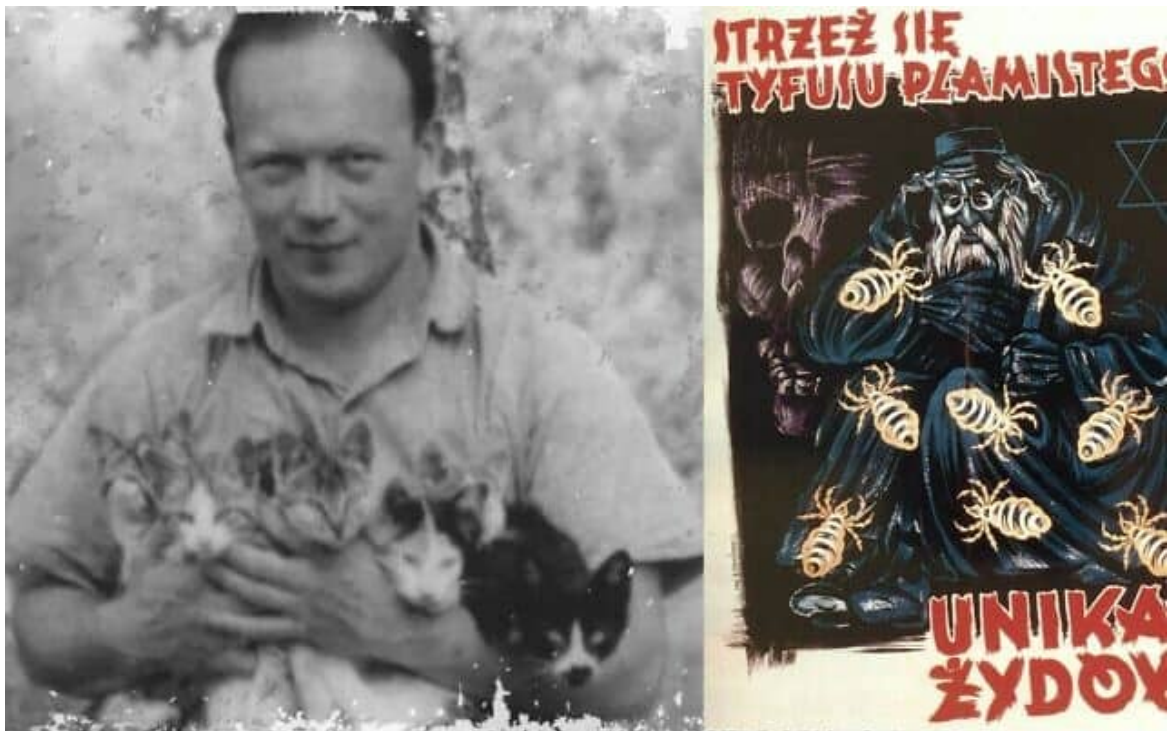
ה"מגפה" נוצרה על ידי הרופא **יוג'ין לזובסקי**, בסביבות העיירה רוזוודוב, כ-240 קילומטר דרומית לוורשה. המגפה המזויפת חייבה את הנאצים להטיל סגר על 12 הכפרים שהקיפו את העיירה, וכך הגנה על כ-8,000 תושבי הכפרים, וביניהם מספר יהודים שהצליחו להסתתר, במשך יותר משנתיים.

לזובסקי היה בן 26 כשהגרמנים פלשו לפולין, ושירת כקצין בצבא הפולני. אחרי הכיבוש הנאצי, הרופא הצעיר, שלמד בוורשה, נכלא במחנה שבויי מלחמה, ממנו ברח. אחרי

בריחתו עבר לזובסקי לרוזוודוב, שם עבד בצלב האדום הפולני. זאת הייתה התקופה שבה הוקמו גטאות ברחבי פולין, בהם גטו ל-400 יהודים בסמוך לחצר האחורית של לזובסקי. הקתולי המאמין גר בביתו עם אשתו ובתם התינוקות.

בחודשים האחרונים של הגטו, לזובסקי טיפל בחשאי ביהודים וסיפק להם ציוד רפואי. הם השתמשו בסמרטוטים לבנים שנקשרו לגדר חצרו האחורית. הוא היה פעיל גם בארמייה קריובה, צבא המולדת – התנועה המחתרתית הגדולה בפולין.

ביולי 1942, חיסלו הגרמנים את גטו רוזוודוב. יהודים רבים נרצחו בכיכר המרכזית, אחרים ביערות סמוכים. חלקם נלקחו למחנות עבודה, ובעיירה הוקם מחנה ריכוז.

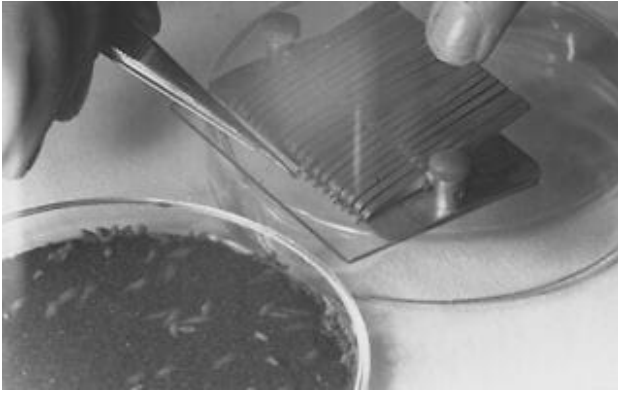

הרופא הפולני יוג'ין לזובסקי ופוסטר נאצי שמתאר את היהודים כנשאי ומפיצי הטיפוס (צילום: רשות הציבור)

"טיפול בחלבון"

בערך במקביל לחיסול הגטו, חבר של לזובסקי מבית הספר לרפואה – הרופא סטניסלב מטולביץ' – נתקל בשיטה שתאפשר למישהו לקבל תוצאה חיובית בבדיקת טיפוס, מבלי להיות חולה במחלה.

זן בקטריאלי מומת של טיפוס, Proteus, הוזרק לחולה, שמאותו הרגע ייבדק ויימצא חיובי למחלה. לזובסקי ומטולביץ' הבינו מיד שהם עלו על משהו חשוב.

ערכה לבדיקת טיפוס (צילום: רשות הציבור)

הגרמנים פחדו מאוד מטיפוס, מחלה שעוברת על ידי כינים, וכבר חיסלה חטיבות שלמות בתקופות מלחמה. המגפה לא הרימה את ראשה בגרמניה כבר 25 שנים, אז לחיילים לא היה חיסון טבעי. תעמולה אנטי-יהודית שהפיצו הגרמנים הציגה את היהודים כנשאי וכמפיצי טיפוס, שמועבר על ידי כינים.

ב-1942 מתו, לפי ההערכות, 750 פולנים מדי יום מטיפוס. כל יהודי שנבדק ונמצא חיובי למחלה נורה במקום. הפולנים שנבדקו ונמצאו חיוביים נשלחו לבידוד. בחודשיים הראשונים של פעילותם החשאית, לזובסקי ומטולביץ' הזריקו לרבים מתושבי הכפרים את הטיפוס המזויף שלהם, ואמרו למטופלים, שחלו בשפעת, שזה טיפול "בחלבונים" למחלתם.

כל יהודי שנבדק ונמצא חיובי למחלה נורה במקום. הפולנים שנבדקו ונמצאו חיוביים נשלחו לבידוד. לזובסקי ומטולביץ' הזריקו לרבים מתושבי הכפרים את הטיפוס המזויף שלהם, ואמרו למטופלים שזה טיפול לשפעת

חלק מהמטופלים נשלחו לרופאים בכפרים סמוכים אחרי שקיבלו את הזריקה, שם ייבדקו ויימצאו חיוביים לטיפוס. השותפים לפשע נזהרו וחיקו במדויק את קצב ההתפשטות של המחלה. במהלך התקופה המתוחה הזאת, לזובסקי נשא איתו גלולת ציאניד, סיפר מאוחר יותר.

ההתפשטות של מקרי הטיפוס שאישרו המעבדות הגרמניות היתה מבהילה. אחרי חודשיים, הוטל סגר על רוזוודוב ו-12 הכפרים שסביבה, מה שבפועל הגן על 8,000 התושבים שחיו שם ממעצר או גירוש.

יהודי רוזוודוב בבית הכנסת ההרוס אחרי המלחמה (צילום: רשות הציבור)

קרוב לגסטפו

למרות שהסגר נמשך עד השחרור, היוזמה החשאית כמעט כשלה לקראת סוף 1943. היעדר המיתות במחוז לא תאם את מספרי הנדבקים בטיפוס, והגסטפו שלחה ועדת חקירה לבדוק את הרופאים. לזובסקי השתמש בשיטות אוסקר-שינדלריות כדי לרמות אותם, ושמר על אספקה שוטפת של וודקה, נקניק קילבסה ומוזיקה במהלך ביקורם.

החברים הבכירים בוועדה נהנו מהמסיבה, ושלחו את הרופאים לאסוף דגימות דם ממטופלים חולים למראה, שכולם קיבלו את הבקטריה שנראתה כמו טיפוס. הרופאים הגרמנים לא חיפשו סימפטומים נוספים אצל המטופלים, מחשש להידבק.

לקראת סוף הכיבוש בפולין, גילה חייל גרמני ללזובסקי שהוא עומד להיעצר על ידי הגסטפו. לפי החייל, לזובסקי נראה מסייע לחברי המחתרת, צבא המולדת.

כשהצבא הרוסי נמצא מעבר לנהר, ליד העיירה, הנאצים יצאו למסע הנקמה האחרון שלהם בתושבי פולין. עד כה ניצל לזובסקי בזכות מלחמתו במגפת הטיפוס, אבל – הזהיר החייל – הוא עומד להיעצר בכל רגע. לזובסקי ומשפחתו ברחו מהעיירה ממש לפני הגעת הגסטפו.

חיילים גרמנים ברוזודוב, פולין (צילום: רשות הציבור)

"מצאתי דרך להפחיד את הגרמנים"

13 שנה חי לזובסקי בפחד, שמא מעשיו בתקופת המלחמה ייחשפו ויובילו לנקמה מקרב משתפי הפעולה הפולנים. ב-1958 היגר לשיקגו עם אשתו ובתו. אחרי עשור של לימודים, הפך לפרופסור לרפואת ילדים באוניברסיטת אילינוי. הוא המשיך לעסוק ברפואה ומעולם לא סיפר לאיש על המערכה שניהל בזמן המלחמה.

רק אחרי השחרור גילה לזובסקי שהוריו החביאו שתי משפחות יהודיות בביתם. רק ב-1977 העז לכתוב לראשונה על המלחמה האישית שניהל. בצורה שאופיינית לו, הוא התמקד בהיבטים הרפואיים של מבצע ההצלה עבור הניוזלטר של החברה האמריקאית למיקרוביולוגיה, ולא בחר לספר את סיפורו באפיק פומבי יותר.

ב-1993 פרסם לזובסקי את ספר הזיכרונות שלו, "המלחמה הפרטית שלי: זיכרונותיו של רופא חייל". מטולביץ' חזר לפולין אחרי שעבד כרדיולוג בזאיר במשך שנים רבות, והספר הפך את שניהם לאנשים מפורסמים במולדתם.

בניגוד להוריו, לזובסקי עצמו לא הופיע כמאגר חסידי אומות העולם של יד ושם. הוא גם לא מתועד בספריית מוזיאון השואה של ארצות הברית.

לזובסקי בשנת 2000 (צילום: Clayton Entertainment)

לזובסקי הגיש בשלב מסוים בקשה להיכלל ברשימת חסידי אומות העולם, אך מכיוון שלא היו עדויות שיתמכו בבקשתו (בעיקר עדים), הוא לא קיבל מועמדות. "בגלל היעדר עדויות, המקרה הזה לא נבדק", אומר שימי אלן, דובר יד ושם.

מאמרים רבים על לזובסקי מכילים טעויות, בין היתר הטענה שהוא הציל "12 כפרים יהודיים". המספר, 8,000, מתייחס לכל שטח הסגר, ולא, כפי שמצוין לעתים בטעות, ל-"8,000 יהודים שהוזרקו עם מחלת הטיפוס".

מאמרים רבים על לזובסקי מכילים טעויות, בין היתר הטענה שהוא הציל "12 כפרים יהודיים". המספר, 8,000, מתייחס לכל שטח הסגר, ולא, כפי שמצוין לעתים בטעות, ל-"8,000 יהודים שהוזרקו עם מחלת הטיפוס"

טעויות דומות מופיעות אפילו באתר בית התפוצות, ובאתר אמריקאי של עמותה שמוקדשת לגיבורים לא מוכרים.

שנים ספורות לפני מותו ב-2006, חזר לזובסקי לפולין לצלם סרט תיעודי על חייו – סרט שטרם ראה אור. ברודוודוב, ביחד עם מטולביץ', התקבלו השניים בימים של חגיגות ואיחודים מרגשים. לזובסקי היה אז בן 87, וסוף-סוף יכול היה להרגיש בנוח במדינה שלמענה נלחם. "לא הייתי מסוגל להילחם עם רובה או חרב", אמר לזובסקי לאנשים. "אבל מצאתי דרך להפחיד את הגרמנים".

גלויה מפולין של לפני המלחמה, שמתארת את הרחוב היהודי ברוזוודוב (צילום: רשות הציבור)